

אוצרות בן מלך

מתורתו של רבינו הגדול רבי לייב מינצברג זצוק"ל רבה של קהל עדת ירושלים

פרשת וישב-חנוכה
גליון מס' 84

רשימת ספרי "בן מלך" שיצאו לאור עד עתה:

- חג המצות
- ספרות העומר וחג
- שבעת עננה
- השבעות
- ימי בין המצות - נלות ונאלה
- זמירות שב"ק
- ימים נוראים
- חג הסוכות
- חנוכה
- ימי המורים
- הגדה של פסח
- ראשית ח"א - מאמרי
- מבוא, ראשית-נח
- ראשית ח"ב - לך
- לך-תלדות
- ראשית ח"ג - ויצא-ויחי
- שמות ח"א - שמות-בשלח
- שמות ח"ב - מאמרי מבוא
- יתרו-משפטים
- שמות ח"ג - תרומה-פקודי
- ויקרא ח"א - ויקרא-מצורע

ניתן להשיג: mechonbenmelech@gmail.com

באר"ח ניתן להשיג:

salea@yefenotbooks.com | Warehouse: 8482450220

פרשת וישב

ועשה לו כתונת פסים (לז, ג)

קביעת הירושה והבכורה, מסר לו את בגדי החמודות, דהיינו משום שהם שייכים לבכור, וכיון שנתן את הבכורה ליוסף נתן לו את בגדי החמודות.

כלומר, שיעקב אבינו ראה לנכון לתת ביטוי וחומתם לנתינת וקביעת המעמד על ידי בגדים המסמלים את המעמד המסויים, ולכן כאשר בא לבטא את המלכות אשר מייעד ליוסף 'עשה לו כתונת פסים', ובכדי לבטא את הבכורה שנתן לו, נתן לו את 'בגדי החמודות' שהם לבושו של אדם הראשון.

ויחלום עוד חלום אחר, ויספר אותו לאחיו ויאמר הנה חלמתי

'כתונת פסים' מצינו בתמר בת דוד אחות אמנון (שמואל ב' יג, יח) ועליה כתונת פסים כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים'. ומבואר בזה שהוא בגד מלכות, כלומר ששורש המלכות אצל יוסף כבר נקבע על ידי יעקב, שכיבדו בבגד של בני מלכים. וכן פירש הספורנו - 'ועשה לו כתונת פסים - לאות שיהיה הוא המנהיג בבית ובשדה'.

הנה אף שבסופו של דבר נתן יעקב את המלכות ליהודה, אך גם ליוסף נתן חלק במלכות, וכפי שאכן היה בהמשך הדורות שהיתה המלכות בעם ישראל, הן משבט יהודה, והן משבט יוסף.

ועוד איתא במדרשי חז"ל שנוסף לכתונת פסים נתן יעקב ליוסף את בגדי החמודות, עיין במדרש על הפסוק 'ואני נתתי לך שכם אחד' (להלן מה, כב) 'זו הבכורה ולבושו של אדם הראשון, אשר לקחתי מיד האמורי, זה עשיו, וכי עשיו אמורי היה, אלא שעשה מעשה אמורי (ב"ר צז, י) [וכן איתא בתרגום ירושלמי שם - 'אנא הא יתיה לך חולק חד יתיר על אחוך, לבושיה דאדם קדמאה, נסיב יתיה אברהם אבוי דאבא מן ידוי דנמרוד רשינא, ויהב יתיה ליצחק אבא, ויצחק אבא יהב יתיה לעשיו, ואמא נסבית יתיה מן ידוי דעשיו אחי']. והנה מבואר במדרשים אלו שבגדי החמודות ראוים לבכור. וזה הטעם שזכה יעקב לבגדי החמודות, אשר נטל מעשיו, כי היו ראויים לו בזכות, מכיון שקנה ממנו את הבכורה.

הנה בתחילה כאשר הגדיל יוסף וניכרו בו מעלותיו, נתן לו יעקב בגדי 'בני המלך' - כתונת פסים, כלומר שהוא מייעד אותו להיות המלך בין האחים. אמנם לאחר מכן בסוף ימיו שהוא זמן

בגליון

פרשת וישב

ביאורי פסוקים עמוד 1

בענייני דיומא

קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה עמוד 6

ביאורי הלל - א עמוד 8

פרנס השבוע

נסליו תש"פ

עץ חיים היא למחזיקים בה

הוצאות הדפסת גליון זה נודבו לזיכוי הרבים
ע"י ידידנו הנכבד מחשובי אברכי קהילתינו מתומכי מכונינו
הרה"ח ר' **מרדכי אלבוים** שליט"א

לעי"נ אביו הרב יהושע ב"ר אברהם זצ"ל ולעי"נ זקינו הרב אברהם ב"ר קלמן לייב זצ"ל
נלב"ע ט"ז כסלו תשס"ז נלב"ע כ"ד כסלו תשל"ו

ת.נ.צ.ב.ה

זכות הפצת אור תורתו הבהירה של רבינו בעל הבן מלך
תעמוד לו ולמשפחתו להתברך בכל הברכות האמורות למחזיקי התורה
לראות ברכה והצלחה בכל אשר יפנה

הנצחות ותרומות "פרנס השבוע/ החודש"
אפשר להתקשר לטלפון מס' 054-8422488

יו"ל ע"י מכון 'כתבי בן מלך'

לתרומות והנצחות נא לפנות ל' 054-8422488

לקבלת העלון במייל, ניתן להצטרף בכתובת
mechonbenmelech@gmail.com

כתובת המכון: אוהב ישראל 1/9, ביתר עילית

לתגובות והערות נא לפנות ל' 052-7616048

לקהל שוחרי תורת ה'בן מלך' ואוהבי התורה בכל מקום שהם

הננו בזה בקריאה של חיבה לשוחרי התורה,
להיות שותפים וידידים איתנים למפעל הכביר של מכונו
להפיץ על פני תבל את אורו המיוחד והבהיר בתורה של

מורנו ורבינו בעל ה'בן מלך' 'צוק"ל

ולתמוך בבית היוצר 'מכון כתבי בן מלך', אשר אך ורק מכוחו יוצאים
לאור כל גנזי תורתו של רבינו ושיעוריו המרובים, כאשר זכינו לראות את
הכרכים הרבים נדפסים ויוצאים לאור עולם, ופתחו אופקים חדשים בפני
כלל שוחרי התורה

מהררי ציון יוצאת הקריאה, בואו לעזרת ה' בגבורים, המשימה הגדולה
עדיין לא הושלמה ודורשת משאבים רבים מדי חודש בחדשו. נא זכו
והצטרפו להימנות למצווה חשובה זו של הרבצת והפצת אור התורה
לזכות את הרבים, הטו שכסם וטלו חלק במשימה הגדולה.

פנו עתה להנהלת המכון והצטרפו למשפחת התורמים והמנויים
לדבר המצוה הגדולה הנתונה בידינו

באין מענה השאירו הודעתכם ונשוב אליכם בהקדם.

בשורה טובה למבקשי ה'

ניתן להאזין לשיעורי רבינו צוק"ל בקו השיעורים 'קו בן מלך'

03-3077354

ישנה אפשרות לבחור במאגר הממוחשב ולהאזין לשיעורים בפרשת השבוע ובענייני דיומא

שמעו ותחי נפשכם

ויהי רצון שנוכה להגדיל תורה ולהאדירה

מכון כתבי בן מלך
ההנהלה

ספרים
למועדי השנה
•
סדרת ספרים
ביאורים ופירושים
על חמשה חומשי תורה
•
שיעורים
על הש"ס
•
ספרי
הגות ומחשבה
•
ביאורי סידור
•
ספרי
אמונה ומסורין
•
מאן
תורה ודעת
•
אגונים
תורה ודעת

הנצחת תורמים

קו בן מלך

03-3077354

מימשה מכון

שיעורים 24 שעות ביממה

עמדות הטקסט בבתי כנסת

לימודי תנ"ך ופירושים

מחלקים לפי טעמים

בכל החומשים

רכישת ספרי בן מלך

בתנאים המובחרים ביותר העולם

טלפון הנהלה 054-8422488

כתובת אוהב ישראל 1/9

ביתר עילית

עמדות וידידות לפי ספק 46

לחגיגת האית

mechonbenmelech@gmail.com

דבר המכון

ימי החנוכה הבאים עלינו לטובה נתקנו במטרה להודות ולהלל, על הניסים והנפלאות שעשה ה' עמנו בימים ההם בזמן הזה. ישנה ייחודיות בשמחת ימי החנוכה, שהיא נוגעת לימינו אנו, כיון שהנס כבר אירע כאשר החושך כיסה את הארץ ואור הנבואה האלוקי כבר חדל, והחלה ההתמודדות עם מצבי הירידה, ועיקרה המערכה הגדולה של שונאי ישראל ותורתו, מערכה אדירה שממשיכה להתנהל עד היום הזה. נס חנוכה היה מאורע של התנוצצות האור, בו הוכח שניתן לעמוד במערכה ולנצח, אך הנצחון הסופי יבוא רק כאשר ניגאל במהרה בימינו.

אופן ההתמודדות מול כל הדורות של הזדים והרשעים, הוא בהיאחזות איתנה באור התורה, ואכן מאז נס חנוכה החל אור מחודש בעסק התורה באופן של מוסיף והולך, אור מחודש שזרח דווקא בעת החושך, וכפי שרבינו זצ"ל היה שגור בפיו שאור החנוכה הוא האור של 'תורה שבעל פה', כאשר הבנת התורה כבר נמצאת בקרבנו, בחינת 'תורה דיליה'.

מה לנו 'תורה דיליה' יותר מעוד כרך של 'בן מלך' היוצא לאור ומאיר את עינינו בהבנה בהירה הקרובה אל הלב. וכך גם תחושת החושך הקיימת בהיעדרותו של רבינו זצ"ל מתפוגגת בהופיע אור תורתו, בחינת 'העם ההולכים בחושך ראו אור גדול'.

נסתבב מאת ה' כי בימי החנוכה נתבשר על יציאתו לאור עולם של הכרך השמיני! של ספר בן מלך על התורה, הלא הוא כרך 'במדבר חלק א', יש לציין שבימי חנוכה גם קוראים בפרשת הנשיאים, שחלקים ניכרים בספר עוסקים בה ובמה שקשור לרעיונם. הוצאת כרך זה אשר היא בחינת 'מוסיף והולך', כאשר הוצאתו של כרך זה מקרבת אותנו בצעד ענק אל השלמת הסיידה, כאשר רובו כבר יצא לאור עולם.

יש לציין שבחלק זה של פרשיות 'במדבר' גוון ייחודי, בו זוהר אור תורתו של רבינו בגוון מחודש, שהרי כל ספר בתורה יש בו גוון מחודש ונוסף. ואכן חיבה יתירה נודעת לרבינו לספר במדבר, בכך שזכה לפענח את ייחודיותו ומהות תוכנו של ספר זה, אף כי רבים לא מצאו את דרכם בביאור פרשיות אלו, וההבנה מה נתחדש בהם. ויש בעיונים והבחנות אלה, משום קידוש ה' וכבוד התורה, להראות כי אין בתורה דבר אחד לבטלה.

בכרך זה מתבארים גם עניינים הקשורים בסוגיות עמוקות, כמו פרשיות של נזירות, ברכת כהנים, מנורה, פסח שני, חצוצרות, נסכים, שעיר עז, קרבן גרות, ציצית, שרבינו מבקיע בהם דרך בהירה ומאירה, שיהיה בהם עניין רב לתלמידי חכמים.

שוחרי תורת רבינו ידעו להוקיר את העבודה הכבירה שמשקיע המכון בהוצאתו בשיא השכלול וההידור. הנהלת המכון מביעה בזאת את התודה העיקרית לציבור החברים והתומכים בבית היוצר של רבינו, חברי המכון המזרימים את החיות לכל קיומו ופעילותו של המכון, הכל כאן הוא רק בזכותכם נמשיך ונפעל הלאה להפיץ את להגדיל תורה ולהאדירה.

צוות המכון הממשיך כל העת לעסוק במרץ רב בתורתו של רבינו זצוק"ל, בעבודה על הכרכים הבאים, ובעז"ה תוך תקופה לא ארוכה תהיה סידרת ספרי 'בן מלך על התורה' שלימה והדורה בכל כרכיה, לשמחת לב אוהבי התורה.

חלום עוד, והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי (לז, ט)

שני חלומותיו של יוסף, היו שונים בצורתם וגם במשמעותם, וכל אחד היה מכוון למטרה נפרדת, החלום הראשון - 'הנה אנחנו מאלמים אלומים וגו' והנה תסובינה אלומותיכם ותשתחווין לאלומתי', מסמל את יחוסו של יוסף ומעמדו כגדול האחים, בחינת בכור, אשר כל אחיו גם בשעה שהם עמלים ומתפרנסים משלהם, כפופים הם לו ולמזונותיו. ולכן התבטא הדבר באלומות, שהאלומות הן אלו שנראו משתחווים. וכמו כן אין האלומות משתחוות ליוסף עצמו, אלא לאלומתו. כלומר שבחלום זה כל השתחוותם אליו היא רק מצד הפרנסה. שבענין הפרנסה וסיפוק צרכיהם יהיו האחים מושועבדים אליו וזקוקים להשתחוות אליו.

ואכן את החלום הזה סיפר יוסף לאחיו בלבד, כיון שרק כלפיהם הוא מתייחס, ולא כלפי אביו ואמו שכבודם במקומו מונח ומעמדם גדול מן הבכור, וכפי שאכן השיבוהו האחים 'המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשל בנו', כלומר מלוכה וממשלה על אחיו בלבד.

חלום זה נתקיים בשעה שירדו אחיו לשבור אצל במצרים, והוא אשר סיפק להם די מחסורם. ואכן השתחוותם אליו באותה שעה, היתה מצד עליונותו אשר הוא משביר ומספק המזון בלבד, ולא מצד מעלת אישיותו שהרי לא ידעו אז כלל שהוא יוסף.

ואילו החלום השני - 'הנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי', הוא חלום המסמל מלכות, שכן השמש והירח והכוכבים משתחווים לו בעצמו, ומעמדו זה כמלך מחייב אף את אביו ואמו להשתחוות לפניו ארצה, וכמו שאמרו חז"ל 'תעלא בעידינה סגיד ליה' (מגילה טז). ומשום כך את החלום הזה סיפר גם לאביו, שגם הוא נכלל בו.

ועיין בפירוש הרא"ש על התורה שכתב - 'ואם תאמר איש כמוהו כיוסף נבון וחכם, איך היה מספר חלומותיו לעיני אחיו, אחר שהיה יודע שהיו שונאים אותו על חלומותיו ועל דבריו, ובכל יום היה מוסיף קנאה בינו וביניהם. ויש לומר דיוסף היה בר חכים ורואה באספקלריית המאירה, ואמרין 'הכובש נבואתו במיתה' (סנהדרין פט), פירוש המעלים ומכסה את הנבואה שהראו לו מן השמים חייב מיתה בידי שמים'.

ונראה שחובת הנביא לספר ולא לכבוש את נבואתו, היינו דווקא לאלה שהנבואה מתייחסת אליהם, אבל אינו חייב להודיע זאת לכולם. ועל כן את החלום הראשון הודיע יוסף רק לאחיו. שהחלום התייחס אליהם, ולא לאביו. אולם החלום השני אשר ראה בו את השמש ואת הירח, כבר היה מחוייב לספר גם לאביו.

*

מלכות זו נתקיימה בו ביוסף, הן בהיותו שליט ומושל בכל ארץ מצרים, והן במלכים שהעמיד מבניו, שהם 'מלכי ישראל', הקרויים גם 'מלכות אפרים' שהיו מבני יוסף.

ואשלחך אליהם... וימצאהו איש והנה תועה בשדה, וישאלהו האיש לאמר מה בתקש... ויאמר האיש נסעו מזה, כי שמעתי אומרים נלכה דותינה, וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדותן (לז, יג-יז)

מבואר בכתוב כי יעקב שלח את יוסף לדרוש בשלום אחיו הרועים בשכם, אולם כאשר יוסף הגיע לשכם ראה שאין האחים נמצאים שם, והוא תועה בדרכו לתור אחריהם. והנה איש מוצאו תועה בשדה ונחלץ לעזרתו, ומכוון את דרכו לדותן, שם הוא אכן מוצא את אחיו, והם מתנכלים להמיתו.

והנה יש לדעת, מדוע שינו האחים את דרכם ועזבו את שכם - ששם היו אמורים לרעות את הצאן - ונסעו לדותן. ועיין רש"י שפירש - 'הסיענו עצמנו מן האחוה וגו' לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם, ולפי פשוטו שם מקום הוא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו'. וצריך עיון כיצד מתקשר פשט הדברים עם מדרשם - שהלכו 'לבקש לך נכלי דתות'.

עוד יש להתבונן, מה טיבו של האיש שמצאו בשדה ומה מעשיו. ורש"י פירש שהיה זה מלאך גבריאל (ומקורו בתנחומא וישב ב), אמנם לפי פשוטו היה זה עובר אורח שנודמן לשם (עיין אבן עזרא). והנה גם כאן נדחקו המפרשים לבאר מה בא הכתוב ללמדנו, וכיצד מקושר הפשט עם מדרשו. ועיין רש"י ורמב"ן.

כמו כן יש להעיר, כי מתוך הריטות הדברים, משמע שמכירת יוסף נתגלגלה כמעט בדרך אקראי, וכי בטרם הגיע יוסף אליהם לדותן, עדיין לא היה בדעתם להרגו, ורק כאשר הלך אחריהם במצות אביו, והמה ראוהו מתקרב ובא, או אז אמרו - 'הנה בעל החלומות הלזה בא' והחלו להתנכל להמיתו. אולם מדברי המדרש משמע שכל מטרת יציאתם לרעה, ונסיעתם לדותן, היתה בכונה תחילה על מנת להמיתו.

וביותר תמוה הדבר, שמאחר שמלאך היה, וכבר נודע לו שהם מבקשים לו נכלי דתות להמיתו, כיצד יתכן שישלחנו למקום שבו מבקשים להמיתו. והדברים צריכים תלמוד.

ונראה לבאר, כי אכן כל השתלשלות הדברים היתה מכוונת על ידי האחים, שביקשו להסיר מעליהם את עולו של יוסף שהועיד עצמו למלכות. ואף שדנוהו למיתו, אולם לכתחילה לא היה עם לבכם להרגו נפש, אלא ביקשו לסבב את הדברים שימות בעצמו, באופן שלא יצטרכו להמיתו בידיים.

ואשר לכן יצאו האחים לרעות את הצאן, מתוך כוונה להתמהמה זמן רב, על מנת שיעקב ידאג לשלומם וישלח את יוסף לחפש אחריהם בשכם, בעוד שהם נסעו למקום אחר. וזו היתה אכן מטרתם, שיתעה יוסף בדרכים ולא ימצאם, ויסתכן בזה, כי כל הדרכים בחזקת סכנה, ומועדים לפגיעת לסטים וחיות רעות וכל מיני פורעניות. וכפי שאנו מוצאים בהמשך הדברים, שטענת 'חיה רעה אכלתהו' היתה סבירה ומתקבלת על הדעת.

ברם, שמירה מיוחדת מעניק ה' לצדיקים - 'שומר ה' את כל אוהביו' (תהילים קמה, כ) - ולנוכח הסכנה הגדולה בה היה נתון יוסף, זימן לו הקב"ה איש שיכוון את דרכו למצוא את אחיו, כדי לחלצו מסכנת התעיה בדרכים. ועל פי מדרשו היה זה מלאך גבריאל, וכדבר שנאמר - 'כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך' (שם צא, יא).

והנה לגבי חלומותיו של פרעה אמר יוסף 'ועל השנות החלום אל פרעה פעמיים, כי נכון הדבר מעם האלוקים וממהר האלוקים לעשותו' (מא, לב), ואם כן יש לתמוה שהרי גם חלמו של יוסף נשנה פעמיים, ומדוע הם לא נתקיימו אלא לאחר עשרים ושתים שנה.

ועיין רש"י שם שעמד על כך ופירש שהשנות חלומו של יוסף לא היה באותו לילה, ולכן אין בהם הוכחה כי ממחר האלוקים לעשותו - 'ועל השנות החלום - אבל חלומות של יוסף אף על פי שנשנו בחלומות ובכוכבים אילו היו בלילה אחד כאלה, היו נמהרים'.

ולפי דברינו ההבדל געוץ במהות הדבר, ששונה מעיקרו הישנות חלום פרעה להישנות חלומות יוסף, כי שני חלומותיו של פרעה על אף ששונים הם בתוכנם וצורתם, הרי משמעותם אחת היא - שבע שנות רעב שבהן לא יהיה מזון במצרים. ואף שהופעת החלומות היתה בצורות שונות, אולם פתרון שניהם אחד הוא, ולכן הישנות החלום פעמיים פירושו חלום כפול, ובשל כך יש בו משנה תוקף המלמד כי נכון ומזומן הדבר, ונמהר להתקיים.

אך חלומותיו של יוסף, לא היו שונים רק בצורת הופעתם בלבד, אלא כאמור, גם במשמעותם היו שונים, וכל אחד היה מכוון למטרה נפרדת, ולכן אינם נחשבים כחלום שנשנה פעמיים, אלא כשני חלומות נבדלים.

* * *

ויחלום עוד חלום אחר, ויספר אותו לאחיו, ויאמר הנה חלמתי חלום עוד, והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי. ויספר אל אביו ואל אחיו, ויגער בו אביו, ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת, הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה (לז, ט-טו)

אחר שכבר נאמר בפסוק הראשון ויספר אותו לאחיו, חזר שוב ואמר 'ויספר אל אביו ואל אחיו'. וברש"י פירש - 'לאחר שסיפר אותו לאחיו חזר וסיפרו לאביו בפניהם'. והדברים צריכים ביאור, לשם מה סיפרו שני פעמים, ומדוע לא סיפרו בבת אחת לאחיו ולאביו.

והנראה, כי הנה בסיפור אל אחיו אמר 'הנה חלמתי חלום עוד', כלומר שעבורם היה זה כבר חלום שני, והנה חלום שנכפל ונשנה יש לו יותר משמעות ותוקף מחלום שהופיע פעם אחת, וזה הכוונה 'חלום עוד'. [אלא שמלבד זאת היה בחלום זה תוספת על החלום הראשון, כמו שביארנו לעיל].

אולם ליעקב היה זה חלום ראשון שמתייחס אליו, שהשמש והירח ישתחוו לו.

כלומר חלום זה עצמו היה כלפי אחיו שונה מלגבי אביו, שעבורם היה זה 'חלום עוד' הדיינו עם הוספה על הראשון, ועבור אביו חלום זה הוא תחילת הענין, ולכן סיפרו שני פעמים.

ואכן שונה היתה התקיימותו של החלום כלפי האחים, אשר נכנעו והשתחוו לפניו כמה וכמה פעמים. ואילו אביו לא מצינו שהשתחוהו לו אלא פעם אחת בלבד.

* * *

ויאמר ישראל אל יוסף, הלוא אחיך רועים בשכם, לכה

ראובן - 'אל תשפכו דם', וטענת יהודה - 'מה בצע כי נהרוג את אחינו'. ואולם, ראובן לא נימק את טענתו כלפיהם, אלא סתם ואמר 'אל תשפכו דם'... 'ויד אל תשלחו בו', אבל יהודה נימק את טענתו בקרבת האחוה שביניהם - 'מה בצע כי נהרוג את אחינו'... 'וידנו אל תהי בו כי אחינו בשרנו הוא'.

ונראה כי שתי הטענות שונות זו מזו בעניינן. ראובן בא להוכיחם על העוון המוסרי שבהריגת נפש, ואמר כי הגם שדנוהו למיתה, על כל פנים לא ישפכו דם בידיהם, אלא ישליכוהו אל הבור ויניחוהו למות מאליו [אם כי כוונתו היתה להערים עליהם ולהצילן]. והנה טענה זו - שלא להמיתו בידיים - אינה זקוקה לשום נימוק נוסף של קורבה, כי חומר שפיכות דמים שווה בכל אדם, אחד הרחוק ואחד הקרוב.

אולם טענת יהודה באה לאחר שכבר נמלכו בדעתם שלא להרגו בידיים, אלא ביקשו להמיתו בדרך 'גרמא', כלומר להניחו למות בבור מאליו, לכן קרא אליהם יהודה ופנה אל רגשי האחוה כלפי אחיהם, ואמר, כי הגם שרצונם להסיר את עולו מעליהם, מכל מקום למה זה יניחוהו למות, והלא 'אחינו בשרנו הוא, ואיככה נוכל להתעלם מבשרנו, לעמוד מנגד ולראות באבדן אחינו. אלא מוטב שיעלוהו מן הבור וימכרוהו לעבד, ובלבד שיתירוהו בחיים.

*

אמנם יש לעיין שהרי 'גדול המחטיאו יותר מן ההורגו' (במדב"ר כא, ה, ספרי כי תצא פיסקא רנב), ואם כן מה שמכרו אותו למצרים שהיתה מלאה ע"ז ועריות ותועבות, כדכתיב 'כמעשה ארץ מצרים וגו' לא תעשו' (ויקרא יח, ג), והפקירו אותו לחטאים חמורים, לכאורה זה גרוע יותר מאם היו הורגים אותו.

אכן מוכח מזה שהאחים הכירו את יוסף וידעו את תוקף צדקותו, והיה ברור להם שיעמוד בכל הניסיונות. וכפי שאכן היה, אשר לא זו בלבד שלא נכשל, אלא על ידי זה שעמד בניסיון נתרומם והגיע לפיסגת מעלותיו. כמו שאמר בגמרא 'יוסף שקידש שם שמים בסתר, וזה הוסיפו לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, דכתיב, עדות ביהוסף שמו' (סוטה י). ולא עוד אלא איתא במדרש - 'יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה, ונגדרו ישראל בזכותו' (ויק"ר לב, ה).

* * *

ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו, ויט עד איש עדולמי ושמו חירה (לח, א)

במדרש - 'ויהי בעת ההיא' - רבי שמואל בר נחמן פתח 'כי אנכי ידעתי את המחשבות' (ירמיה כט, יא), שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח (בראשית רבה פה, א).

וכן אמרו שאמר הקב"ה על יעקב - 'אני עוסק להמליך את בנו במצרים, והוא מתערעם ואומר (ישעיה מ, כז) נסתרה דרכי מה' (בר"צ א, י. איכ"ר ג, ג).

הנה כי כן, בעוד שהאדם רואה לעינים דברים טבעיים כדרכו של עולם, והכל עטופים בשקם ותעניתם על קשיי החיים

ומעתה יבוא מדרש חז"ל בעומק פשוטו של מקרא - 'הסיעו עצמנו מן האחוה וכו' לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם'. כי אכן זו היתה מטרת יציאתם לדותן, כעצה ותחבולה לגרום למותו של יוסף מבלי לשלוח יד בפנשו, אלא ששלח הקב"ה את מלאכו לפניו לשמרו בדרך ולהוציאו מכלל אותה הסכנה. ואמנם בכך שהודיעו המלאך שנסעו לדותן, לא היתה כוונתו כי בבואו לדותן ימיתוהו, אלא רמז לו כי עצם נסיעתם היתה תחבולה להביאו לכלל סכנה, והוא לא נשלח אלא לחלצו מסכנה זו.

וכיון שראוהו מרחוק, ונוכחו לדעת שיצא מכלל סכנת מיתה עצמית, לכן התנכלו להמיתו באמצעים אחרים, אולם עדיין עשו כל טצדקי להימנע מלפגוע בו בידיים. וכך כתב הרמב"ן - 'ויראו אותו מרחוק ויתנכלו אותו להמיתו - היו חושבים להמית אותו בנכליהם אשר יתנכלו בטרם יקרב אליהם, ולא יצטרכו לשפוך דמו בידיהם. וכך אמרו בבראשית רבה (פד, ט) - 'נשסה בו את הכלבים'. וכאשר ראו כי קרב אליהם ולא יכלו להמיתו בנכליהם, אמרו איש אל אחיו הנה בא אלינו ועתה נהרגהו אנחנו.

אך גם כאשר האחים דנוהו למיתה וגמרו אומר להרגו בידיים, שמירת ה' על יוסף לא נטשתו, ונתן הקב"ה בלב ראובן עצה הגונה להצילו מידם (פסוק כב) - 'ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו'. ואמנם התורה מעידה כי כוונת ראובן היתה - 'למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו', אך גם מכאן מוכח בבירור, כי אף האחים ביכרו להימנע מלהרגו בידיים, ואשר לכן שמעו לקריאת ראובן להשליכו תחת זאת אל הבור, כדי שימות מיתת עצמו - 'ויד אל תשלחו בו'.

ברם, גם ממימת עצמו הצילו ה', וכאשר הושלך אל הבור הריק אשר אין בו מים, וכפי שדרשו חז"ל - 'אבל נחשים ועקרבים יש בו' (רש"י; שבת כב), ושוב היה יוסף נתון בסכנת חיים, במקום נחש שרף ועקרב, נתן הקב"ה בלב יהודה להניאם מעשות כדבר הזה (פסוק כז-כח) - 'מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו. לכו ונמכרנו לישמעאלים וידינו אל תהי בו כי אחינו בשרנו הוא'. אמנם לא היתה כוונת יהודה לבטל את יסוד מטרתם להסיר מעליהם את עולו של יוסף, אלא טען בפניהם, כי על מנת לסכל מחשבתו, הרי שאין צורך להרגו נפש, אלא די שימכרוהו לעבד, מתוך הנחה פשוטה, כי מתוך שפל העבדות - לעולם לא יגיע למלכות.

הנה כי כן, ארבע סכנות חיים התרגשו על יוסף, ומכולם הצילו ה', בשעה שבדרך הטבע היה נראה כי כלתה אליו הרעה. בראשונה - כאשר תעה בדרך והיה נתון בסכנת חיות רעות, וימצאהו איש וכיוון את דרכו. בשנית - כאשר התנכלו להמיתו מרחוק ע"י שיסוי הכלבים בו, כמובא במדרש, ולא עלתה בידם. בשלישית - כאשר גמרו אומר להרגו בידיים, וראובן הצילו. וברביעית - כאשר הושלך אל בור הנחשים והעקרבים, עד שהצילו יהודה.

* * *

ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם, השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר, ויד אל תשלחו בו (לז, כב)

ויאמר יהודה אל אחיו, מה בצע כי נהרוג את אחינו, וכסינו את דמו. לכו ונמכרנו לישמעאלים, וידינו אל תהי בו, כי אחינו בשרנו הוא (לז, כז)

שתי טענות דומות הושמעו למען הצלת יוסף ממייתה: טענת

ותלאותיהם, הקב"ה יושב וחושב מחשבות לטובה ולא לרעה, ובורא אורו של משיח, ואיש אינו צופה ויודע סתרי דרכיו.

וענין זה התקיים באופן מיוחד בבנין עם ישראל, ובפרטות ביצירת מלכות ישראל. כל שלבי התהוות העם ושלבי יצירתה של מלכות זו, לא היו מכוונים בידי אדם, ואיש לא היה יכול לצפות כלל את התרחשותם. ויש מהם שבעיני האדם היו נידונים בשעתם כטעות וכתקלה, עד אשר נתברר כי יד ה' סיבבה את הדברים דווקא בצורה זו, כדי להביא לתוצאה הנרצית.

מעשה זה של יהודה ותמר הוא שלב ראשון וחוליה עיקרית ביצירתה של מלכות יהודה, וכאן בולט באופן מיוחד כיצד נתגלגלו הדברים באורח פלאי ובלתי צפוי, כאשר יהודה מייבם שלא בידיעתו את תמר כלתו בתו של שם, ואינו משער בדעתו כי יד ההשגחה סוללת כאן דרך מופלאה להוליד ממנה את פרץ אשר מיוצא חלציו תקום מלכות בית דוד.

והנה למדין מדברי חז"ל אלו, שיש תביעה מן האדם להתבונן בהנהגת ה' ולהאמין כי הכל לטובה, שהרי הקב"ה הוא טוב ומיטיב, ואף שלכאורה נראה לעיניים להיפך, אל לו להאדם להתאונן ולהתרעם. כי בוודאי ה' מוליכו ומובילו אל תכלית הטוב, וחושב מחשבות לטובה.

ועיין שם במדרש שהאריכו בזה - 'מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו וכו' (איכה ג, לט), רבי אומר בני תורעמנין, אדם הראשון אחר כל השבחה שעשיתי עמו הוא מתרעם לפני ואומר 'האשה אשר נתתה עמדי' (בראשית ג, יב), אף יעקב כן, אני עוסק להמליך את בנו במצרים, והוא מתרעם ואומר (ישעיה מ, כז) 'נסתרה דרכי מה'. ואף בניו כן, אני עוסק לבור להם לחם קל, כדי שלא יהא אחד מהן גוסא ודולרייא אוחותו, והן מתרעמין לפני ואומרים 'נפשנו קצה בלחם הקלוקל' (במדבר כא, ה), אף ציון כך היא עושה לי, אני עסוק עמה להעביר את המלכות מן העולם, לא כבר העברתי בכל ומדי יוון, ועתיד אני להעביר את המלכות הרשעה הזאת, והיא מתרעמת לפני ואומרת 'עזבני' 'שכחני' (ישעיה מט, יד) 'ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני' (איכה רבה ג, יג, פסיקתא דרב כהנא יז, ג), והטעם שהקב"ה מסבב דווקא את הדברים הנשגבים הללו בנתיבות עלומות, הם מפלאי דרכי ה', דברים שכבשן עתיק יומין.

* * *

יכר יהודה ויאמר צדקה ממני (לח, כו)

במדרש - 'ולמה נתן הקב"ה כתר ליהודה והלא לא לבדו הוא גבור מכל אחיו, והלא שמעון ולוי גבורים והאחרים, אלא שדן דין אמת לתמר לכן נעשה דיין העולם, משל לדיין שבא דין של יתומה

לפניו וזיכה אותה, כך יהודה בא דין תמר לפניו שתשרף והוא זיכה אותה מפני שמצא לה זכות, כיצד היו יצחק ויעקב יושבים שם, וכל אחיו, והיו מחפין אותו, הכיר יהודה למקום ואמר אמיתת הדבר, ואמר 'צדקה ממני', ועשאו הקב"ה נשיא, וכן היה בן זומא אומר ודורש, נתביישת בעולם הזה אין אתה מתבייש מן הקב"ה לעולם הבא, שהוא אש אוכלה, למה, שאין בושתו של העולם הזה כלום אלא בושת עמידתו של העולם הבא, שנאמר (תהלים לב) על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו' (שמו"ר ל, יט).

מבואר בזה עד כמה היה תוקף מידת הצדק והישר של יהודה, שאף אחר שדן אותה למיתה, אולם כשהוברר אצלו האמת, אזי למרות גודל הבושה שבכך הודה יהודה ואמר - 'צדקה ממני'.

ואכן מידה זו שייכת במיוחד להנהגת המלכות, כי תפקיד המלך הוא לשפוט את העם ביושר. כמו שכתוב - 'לשלמה אלוקים משפט' (תהילים עב, א-ב). וכן ברוך יעקב את יהודה 'לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו' (להלן מט, י). וכאשר הוכיח את יושר המשפט שנהג בו למרות שבזה סיכן את כבודו ומעמדו, היה זה עדות נאמנה שהוא ראוי למלכות.

ומתוך מעשה זה יצא פרץ ועמדה ממנו המלכות, כלומר שהמלכות נתהוותה ממעשה מסירות נפש על צדק ומשפט.

והנה הוכיח זאת יהודה שני פעמים, הראשונה, כאשר מנע את הריגת יוסף, למרות שערער על מעמדו שלו כמלך האחים.

אמנם שם סבר שגם באופן כזה ימנע את עלייתו לגדולה של יוסף, על ידי שיימכר לעבדות. אולם כאן במעשה תמר, הרי היה פשוט וברור שבכך יפסיד כל מעמדו בוודאות, ולמרות זאת לא נמנע מלומר את האמת.

ובנאמנותו זו לצדק, בשני הפעמים הוכיח שהוא ראוי למלכות, ודווקא משום זאת זכה למלכות, וכדאיתא בחז"ל על הפסוק 'גור אריה יהודה מטרף בני עליית' (מט, ח) - 'מטרף בני עליית' - מטרפו של יוסף עליית ונתעלית, מטרפו של תמר עליית ונתעלית' (ב"ר צח, ז).

זהו כלל גדול, שמוטל על האדם לוותר, ואפילו להפסיד הכל למען הצדק והאמת, אולם עם זאת יש לדעת שלפי האמת אין מפסידים מהליכה אחר הצדק, ככתוב - 'כי אין מחסור ליראיו וגו' ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב' (תהילים לד, י). וכתוב - 'שומר מצוה לא ידע דבר רע' (קהלת ח, ה). 'והולך בתום ילך בטח' (משלי י, ט).

בעניינא דיומא

קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה

בנוסף ועל הניסים - וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל ולשמך הגדול. החובה של הימים הללו היא בשני ענינים, מצוות 'הלל' ומצוות 'הודאה'. וכמו שכתב רש"י (שם) ועשאום ימים

מהות ימי החנוכה - ימי הלל והודאה

ימים אלו נקבעו לימי הלל והודאה לה'. כדאיתא בגמרא (שבת שם) קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה. וכמו שאומרים

טובים בהלל והודאה, לא שאסורים במלאכה, שלא נקבעו אלא לקרות הלל ולומר על הניסים בהודאה.

לשון הגמרא 'קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה'. משמע, שאין כאן תקנה גרידא של חובת הלל והודאה בימים אלו. אלא יש כאן קביעה על עצם תוכנם ומהותם של הימים הללו, שיהיו 'ימי הלל והודאה'.

כל מועד, יש בו הלכות שהם מדיני 'מהות היום', ויש בו הלכות שהם מדיני 'מצוות היום'. מהות היום, הוא מה שנקבע היום כולו לתוכן מסוים שבו יהיה היום מיוחד מכל ימים, לעסוק בתוכן זה. וכגון יום טוב של סוכות, שמהותו לששון ולשמחה ומקרא קודש. ועוד יש בו מצות היום, שהיא נטילת לולב.

ובחנוכה, מהות הימים הם להלל והודאה. הימים עצם מהותם הינם 'ימי הלל', לא רק שחל בהם חובת אמירת הלל. אלא שהימים הם ימים של הלל. ויש בחנוכה גם 'מצוות היום' שהוא הדלקת נר חנוכה זכר לנס. אבל הדלקת הנרות אינה מהותו של יום, שאין מצוה זו עצם מהותם של ימי החנוכה. אין ימי החנוכה 'ימי הדלקת נרות', אלא הם 'ימי הלל והודאה'.

נרות חנוכה - הוספה בהלל והודאה

ויותר מכך חזינו, שכל מצוות הדלקת נר חנוכה, אינה אלא במטרה לבא להוספה בהלל והודאה, שהם עיקר מהות היום. וכמו שאומרים בנוסח 'הנרות הללו' הנרות הללו אנו מדליקים על הניסים וכו' כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נסך על נפלאותיך ועל ישועתך. וכדכתב הרמב"ם (הלכות חנוכה פ"ד ה"ב) - מצוות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וכו' כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו.

ובזה מיושב מה שתמהו באחרונים, למה לא הזכירו בברייתא תקנת הדלקת הנרות. והיינו, דבברייתא לא באו להזכיר אלא התקנות שקבעו על עצמם ומהות הימים, שהם הלל והודאה. אבל הדלקת נרות, אינה אלא 'מצות היום'.

וכן לדעות הראשונים שהובאו בדרכי משה (סי' תרע) שיש מצוות שמחה וסעודה בחנוכה, היינו שהוא מצוות היום, אך לא מהות היום. ישימי חנוכה נקבעו להלל והודאה, והסעודה היא רק ממצוות היום.

ונראה, דמהאי טעמא כתב הרמב"ם כל הלכות ההלל, בתוך הלכות חנוכה. כי בכל המועדים, ההלל הוא רק 'מצות היום'. אבל בחנוכה, הלל הוא מהות היום, שנקבעו הימים לימי הלל'.

ואילו בפורים, נקבעו ימים טובים "למשתה ושמחה". לעשות אותם ימי משתה ושמחה (אסתר ט-כה) והיינו שבפורים "מהות היום", הוא "ימי משתה ושמחה". והגם שיש ענין 'הלל' גם בפורים, כדאמרו - קריאתה זו היא הלילא (מגילה יד.). וכן יש 'הודאה' בעל הניסים. הרי אלו הם רק בגדר 'מצוות היום', אבל עיקר חובת היום במהותו ותוכנו, הוא למשתה ושמחה.

עבודת הלב בימי החנוכה

המשמעות היא, לגבי עבודת הלב ורגשי קודש, שיהיה היום כולו 'יום טוב של הלל והודאה', להתעורר ברגשות קודש של הלל והודאה לה'. וכמו כן מעניין היום, להוסיף ולהדר בפעולות של הלל והודאה. לדבר בגדלות ה' ולהודות לו בקהל עם, 'ימי הלל והודאה'.

ואכן כך עמא דבר, שבפורים אין זה רק קיום חובה של פעולת משתה ושמחה, אלא כל עיצומו של יום, הוא יום שמחה ויום משתה. ועוסקים בזה כל היום כולו, בשתיית יין ובסומי. וכן בימי החנוכה, כך הוא, שכל היום הוא יום הלל והודאה, זהו מצוות היום כולו. ואכן מרבים העם להתכנס בשירות ותשבחות, להודות ולהלל לה'. וכן מצינו שנתחברו פיוטים וזמירות לחנוכה, בידי הפייטנים הקדמונים. ואילו בפורים כל ענין ההלל שבו, נכלל בתוך קריאת המגילה, 'קריאתה זו הלילא'.

וטעם הדבר, שתיקנו וקבעו את ימי החנוכה להלל והודאה, הוא מכיוון שתוכן הישועה והנצחון ועיקר משמעות הנס, הוא מה שהיה חידוש העבודה וקיום התורה והמצוות. על כן נקבעו ימים אלו להרבות בעבודת ה', לשבח ולכבד את שמו בהילולים והודאות. כענין המקדש שכל עניינו לכבד את שם ה', שיהיה מקום כבוד ובית תפארתו לכבוד שמו. והוא מקום לבא אליו לעבדו, להשתחוות לו, ולהקריב קרבנות לפניו.

וכמבואר בדברי הב"ח הנ"ל (שם) היתה הגזירה לבטל מהם העבודה וכו', וכשחזרו למסור נפשם על העבודה הושיעם וכו', על כן נעשה הנס בנרות, תחת אשר הערו נפשם למוות על קיום העבודה. 'ולפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב'. וכן נתבאר בדברי הפוסקים, בט"ז ולבוש ושאר אחרונים (שם).

אמירת על הניסים מגדר תקנת הודאה

חובת היום ב'הודאה', מתקיים באמירת על הניסים (כמו שכתב רש"י שבת שם). ואם שכח לומר על הניסים, הרי החסיר חובת ההודאה שתיקנו חכמים לימי החנוכה. אמנם, עם זאת, לא חייבו חכמים לחזור ולהתפלל מי ששכח לומר על הניסים, כדאינתא בתוספתא (ברכות פ"ג. מובא בתוס' שבת נד.). ומפורש שם הטעם, שחוזרים רק בימים שיש בהם מוסף כגון ר"ח וחול המועד.

ובביאור הדבר יש לומר, משום שאין אמירת על הניסים, דין בתפילת היום. אין זה שבימי החנוכה התפילה מחוייבת בהזכרת הודאה מיוחדת, אין עצם התפילה חייבת בעל הניסים. אלא הוא חובה מצד חובת הימים, שתיקנו אותם לימי "הלל והודאה".

שאר הזכרות - מדיני התפילה

מה שאין כן ביעלה ויבא, שהוא מצד חובת התפילה. בר"ח וחזה"מ, מאחר שחובת עבודת היום כוללת קרבן מוסף, על כן גם חובת התפילה, היא תפילה שונה ומיוחדת. שהרי 'תפילות כנגד תמידין תקנום', וביום שיש בו מוסף, הרי זה יום של עבודת ה' מיוחדת, וכל עבודת היום היא עבודה מקודשת יותר. וכדאינתא בגמ' (זבחים צא.) שעל ידי קדושת היום שיש בו מוסף, נעשה אף התמיד מקודש יותר. והיינו שכל העבודה ביום זה מקודשת בקדושת היום. וגם התמיד הוא 'קרבן של ראש חדש'. ביום זה התפילה היא תפילה מיוחדת ומקודשת בקדושת היום, בר"ח חל חובה של 'תפילת ראש חודש', ועל ידי הזכרת 'יעלה ויבא', נעשית התפילה כולה 'תפילת ראש חודש'. ואם לא הזכיר, לא יצא די חובת התפילה של אותו יום. כי ביום זה חל חובה של תפילת ראש חודש, וכשהחסייר יעלה ויבא, החסיר את חובת התפילה של אותו היום, ולכן חייב לחזור.

אבל בחנוכה ופורים, אין הזכרת "הודאה", חובה מצד

התפילה. ע"י ההודאה אין נעשית התפילה "תפילת חנוכה". כי בחנוכה אין תפילה מיוחדת, אלא התפילה היא תפילה כבכל יום. אלא שהיתה תקנה לומר "הודאה" בימים אלו, וקבעו אמירה זו בתוך התפילה. ואם שכח לומר הודאה, לא החסיר אלא בחובת ההודאה. אבל תפילת היום היא שלימה ויצא ידי חובתו, וממילא אינו צריך לחזור. וגם אינו רשאי לחזור ולהתפלל מחמת ההודאה, מאחר שכבר יצא ידי חובת היום בתפילה.

דין הזכרת הנס לאחר ברמה"ז

ובזה יבואר, מה דמצינו בחנוכה, (ש"ע או"ח תרפב סעי' א' בהג"ה בשם כל-בו) **כששכח על הניסים' בבהמ"ז, כשיגיע להרחמן יאמר הרחמן יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשית וכו' בימי מתתיהו וכו' ועיי"ש במ"ב שםביא בשם האחרונים שכמו"כ אם שכח בתפילה יאמר כן ב'אלוקי נצור'.** והיינו משום שאין אמירת על הניסים, חובת התפילה. אלא הוא חובת היום, ולכן יש ענין לאמר גם אחר התפילה ובהמ"ז. כי אילו היתה אמירתו רק דין בחובת התפילה, כבר הפסיד אמירתו. ומה יועיל באמירתו שאחר כך.

ולפי"ז יבואר מה שביעלה ויבא' לא נאמרה הלכה זו, למי ששכח בתפילת ר"ח בלילה, או בבהמ"ז, לאמר אחר התפילה ובהמ"ז. כי כאשר נתבאר, כל דין הזכרת 'יעלה ויבא', הוא דין בחובת התפילה המיוחדת, שתהיה התפילה - 'תפילת ר"ח'. אך אין חובת היום לומר 'יעלה ויבא', שאין היום מחייב אמירתו, אלא התפילה מחייבת הזכרה. ואם שכח, לא יתקן כלום אם יאמרנו באלוקי נצור או בהרחמן. ועי' בהג"ה (או"ח סי' קפח סעי' ז) ובשאר אחרונים שם שנדחקו בזה, ליישב החילוק בין 'יעלה ויבא' ועל הניסים'. ולפי דברינו, מיושב שפיר.

תקנת הודאה במטבע של ברכה

ונראה כי מה שקבעו את ההודאה בתפילה, כי בגדרי תקנות חז"ל, צריך שתהיה ההודאה במטבע של ברכה. וכמו בכל האמירות שקבעו חז"ל שאין להם תוקף, אלא בגדרי מטבע של ברכה. כמו קידוש וברכות השבח והמצוות וברכות אירוסין ונשואין, וכן ברכות הודאה ושבח בגאולה וברוב גשמים. אי אפשר לאמירה חשובה שחובתה מעיקר הדין, שתאמר בלי תוקף מטבע של ברכה. וכמו כן תקנת ההודאה של חנוכה, נתקנה שתהא נאמרת בברכה. אמנם לא באו חכמים לתקן מטבע מיוחדת של ברכת הודאה, כיון שכבר

דין מי ששכח על הניסים בכל התפילות

אכן לפי זה, יעלה לנו שאם שכח בכל תפילות היום להזכיר "על הניסים". הרי התפילות הם כתיקונם. אבל חסר לו במצות ה"הודאה" של תקנת שמונת ימי חנוכה. ועדיין חלה עליו החובה להודות בברכה. אולם לא תיקנו ברכה מיוחדת למי ששכח, מכיון שעיקר התקנה היה לאמרה בתפילה. ומסתבר לומר, שמי ששכח לומר הודאה בתפילה, עליו להשתדל לקיים חובת ההודאה שעליו. וראוי שיאכל סעודה, בכדי שיוכל לומר על הניסים בהודאה שבברכת המזון. כי בכל יום מימי החנוכה, חל עליו חובה זו שתיקנו חכמים "להודות".

אך בפוסקים לא נזכר דבר מזה. ויתכן כי מה שלא חייבוהו בזה מעיקר הדין, הוא מחמת שמקיים עיקר דין "הודאה" בברכת מודים, שאומרים בכל יום. ואף שלא הזכיר הנס המיוחד של חנוכה, אך קיים עיקר החובה של "ימי הודאה".

ומצאתי בספר 'דברות משה' (פרק במה מדליקין), שדן בזה. וכתב, שמה שאינו חוזר כששכח על הניסים, הוא משום שיכול לסמוך על ההודאה שבהלל, שאומרים 'הודו לה' כי טוב'. ורצה לחדש כי מי ששכח 'על הניסים' בכל התפילות, וגם אין יכול לומר הלל. אזי יחזור ויתפלל כדי לומר על הניסים ולקיים מצוות הודאה שתיקנו חז"ל. אמנם מסיים, דצ"ע לדינא.

ודבריו תמוהים, דלפי מה שנתבאר שאין על הניסים חובת תפילה, אלא הוא חובת היום של הודאה. א"כ היאך יחזור ויתפלל תפילה שאינה צריכה, אחר שיצא ידי חובת תפילה. רק כדי לקיים מצוות הודאה שמוטל עליו. וגם על מה שכתב שיצא ב'הודו לה' כי טוב' יש לתמוה. כי הודו לה', אין משמעותו 'הודאה' של נתינת תודה על החסדים שניתנו לנו. אלא הוא ענין נתינת הוד ושבח לה', על רוב טובו וגדלו. וחובת הודאה של חנוכה, הוא כענין ברכת מודים אנחנו לך. שהם הודאה על חסדי ה' עמנו, שהוא אלוקינו ועל טובותיו וניסיו. ואינו יוצא חובה זו ב'הודו לה' כי טוב'.

ביאורי הלל - א

ולכן התחיל ואמר בתחילה 'הללו את שם ה', ומי יהלל - 'הללו עבדי ה', שעומדים בבית ה'...' כלומר הסמיך את עבדי ה' לפסוק הסמוך לו שמדבר ומפרט מי הם עבדי ה', הלא המה עבדי ה' האלו שעומדים בבית ה' בחצרות בית אלוקינו. ולכן נקט עבדי ה' רק אחר"כ בסמיכות לפסוק הבא.

* * *

יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ וְגו'. מְמֹרָח שְׁמֵשׁ עַד מְבֹאוֹ וְגו'. רָם עַל כָּל גּוֹיִם ה' וְגו'

יש כאן רצף של פסוקי תהילה לה', ובוודאי אין כאן כפילות

הִלְלוּ עַבְדֵי ה' הִלְלוּ אֶת שֵׁם ה'

פסוק זה מובא גם בתהלים פרק קלה, אך שם נקט הסדר הפוך: 'הללו את שם ה' הללו עבדי ה'. והדבר אומר דרשני. מה גם, שהרי הלשון שלפנינו נראה ראוי ונאות, שבתחילה מזכיר את המהללים - 'הללו עבדי ה' ואחר כך את המהלול הוא הקב"ה - 'הללו את שם ה'. ומדוע שם שינה הסדר.

ונראה דהיינו משום ששם הסמיך הכתוב ואמר: 'שעומדים בבית ה' בחצרות בית אלוקינו', והיינו שההילול הזה הוא הילול של הלויים המשוררים, שעומדים בבית ה' ומהללים את שמו.

מזמורי ההלל העוסקים בהנהגה המיוחדת של הקב"ה עם כנסת ישראל.

ולכן, אף שבשניהם אנו פותחים עם שלושת הפסוקים הנזכרים לעיל, אך מיד מזכירים פסוק נוסף שהוא כעין השלמת הפתיחה והכותרת לכל הנאמר בהמשך. כך שבפסוקי דזמרה מסמיכים את הפסוק 'ה' בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה', ואילו בהלל המצרי בא הפסוק 'מי כה' אלו קינו המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ'. וההבדל ביניהם היינו, כי בפסוקי דזמרה מייחסים את כסא ה' בשמים, ואילו בהלל מגדירים את מושבו גבוה מן השמים והארץ, עד שגם מה שעושה בשמים יש בזה בחינת ירידה והשפלה - 'המשפילי לראות בשמים ובארץ'.

והן הן הדברים; שבפסוקי דזמרה כשאנו מהללים הנהגת ה' את העולם בהנהגת הטבע התמידי, אזי מייחסים את מושבו וכסא מלכותו בשמים, שהשמים עצמם הלא גם הם חלק מהבריאה, והנהגת הטבע מתייחסת לכלל מקום הבריאה. אולם הלל המצרי העוסק בהנהגה הניסית היא למעלה מסדר הטבע, ולכן כאן נחשב שה' יושב למעלה מן השמים והארץ, כי הנהגה זו היא מחוץ למסגרת וסדר הבריאה, ולכן מקומו 'למעלה' מן השמים, ומשם הוא משפיל לראות ולהנהיג את הניסים בשמים ובארץ.

* * *

מְקִימֵי מַעַרְךָ דֵּל מְאַשְׁפֵּת יָרִים אֲבִיּוֹן

האביון קשה מן הדל. האביון הוא מלשון 'תאב כל' (רש"י דברים טו, ד), ואילו דל הוא כל מי שנתדלדל מנכסיו. לפיכך מדייק הכתוב כי הדל נמצא בעפר ואילו האביון הוא באשפות. והפסוק נכתב בסדר לא זו אף זו.

גם מבואר כאן, כי את הדל צריך להקים ואת האביון להרים. הרמה היא גדולה מהקמה; את הדל צריך רק להקים ולהעמיד ממקום נפילתו בעפר. אך האביון העלוב שקוע באשפות, ואותו יש לחלץ להגביה ולהרים מתוך עומק האשפות שמונח בהם.

* * *

לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ

אחר שנתבאר כי ההלל עוסק בהנהגה המיוחדת שבה הקב"ה מנהיג את ישראל, ממילא כאן המקום להלל לה' על כל מה שמתחדד בהנהגתו עם כנסת ישראל. הפרק הראשון של הלל מכון כלפי האבות, שבהם נתחדשה תחילת ההנהגה המיוחדת עם ישראל, ואכן הקב"ה התחדד עמהם בהרים אותם מעפרם, כנגד רודפיהם בעלי החוזק והכח, נמרוד פרעה ואבימלך, עשיו ולבן. והנה בדרכי נס ופלא הושיבם הקב"ה בכבודו של עולם, עד שהם עצמם נקראו 'נדיבי עמו' - נכבדי העולם. ואיתא בחז"ל 'בת נדיב, בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב, שנאמר נדיבי עמים נאספו עם אלוקי אברהם' (הגיגה ג).

כמו כן מזכירין בפרק זה את ההנהגה המיוחדת עם אמותינו - 'מושיבי עקרת הבית' הקב"ה רומם את האמהות שהיו עקרות מטבען, עד אשר 'אם הבנים שמחה', בדרך נס הפכו לאמהות האומה.

* * *

אלא כל פסוק מוסיף על הקודם לו. ויבואר, שאנו אומרים כי כבוד ה' מהולל בשלושה החלקים שבעולם, בזמן במקום ובבריית: א. בכל חלקי הזמן - 'מעתה ועד עולם'. ב. בכל חלקי העולם - 'ממזרח שמש עד מבואו'. ג. בפי כל הבריות - 'רם על כל גוים'. החלוקות הללו הן בעצם שלוש החלוקות הנודעות שמקורן בספר יצירה (ו, א): 'עולם שנה נפש' [עש"ן]. היינו בבחינת המקום, בבחינת הזמן, בבחינת הנפשות והבריות.

והנה פסוקי דזמרה שאנו אומרים בכל יום יש לו ג"כ גדר של 'הלל', כמו שפירשו בגמרא (שבת קיח): מאמר רבי יוסי 'הא חלקי מגומרי הלל בכל יום', שהכוונה לפסוקי דזמרה. הרי שיש כאן הגדרת פסוקי דזמרה כ'הלל', שהם באמת דברי שבח והילול להקב"ה. ואכן גם בהם יש פתיחה של ג' פסוקים הללו. היינו בפסוקי 'הי כבוד' נזכרו בו שלושת הפסוקים - 'הי שם ה' מבורך וגו' ממזרח שמש וגו' רם על כל גוים וגו'.

שכן כך ראוי לפתוח את ההלל בפסוקים הללו, המבטאים את ההכרזה כי הילול ה' ראוי להתפשט בכל חלקי העש"ן, בכל העולם בכל הזמנים ובין כל הבריות.

* * *

מְמֹזַרְח שֶׁמֶשׁ עַד מְבֹאוֹ

איתא במסכת מגילה: 'כל היום כשר לקריאת ההלל, דכתיב ממזרח שמש עד מבואו' (טו). והנה הפסוק בפשוטו אינו על זמן ההילול, אלא הכוונה שבכל מקום מהולל שם ה' - מצד מזרח השמש עד מבוא השמש בצד מערב. ועומק הדרשה הוא, שכיון שענין הילול שם ה' הוא לפרסם שמו, עד שיתודע ויתגלה בכל המקומות, ממזרח עד המערב, ויהיה מהולל שמו בכל הגוים. על כן ראוי הדבר שפרסום זה יהיה בזמן של פירסומא, היינו בשעות היום שבהן העולם שוקק חיים, ורגל הרבים מצוי בכל מקום, ואז בני האדם פעילים וערים לכל. ומכאן אמרו: כל היום כשר לקריאת ההלל.

* * *

מִי כַה' אֱלֹהֵינוּ הַמְגַבִּיחַ לְשִׁבְתָּהּ, הַמְשַׁפִּילֵי לְרֹאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ

הזכרנו לעיל שיש 'הלל בכל יום' דהיינו פסוקי דזמרה, לעומת ההלל הנאמר במועדים ובזמנים מובחרים. ויש ביניהם הבדל, כי בפסוקי דזמרה ההילול הוא על מלכות ה' על העולם, היינו על סדר הנהגתו את הטבע התמידי שעמו מנהיג הקב"ה את הבריאה בכל יום ויום. וכלשון הפתיחה 'ברוך שאמר והיה העולם'. וכפי המבואר בפוסקים הכוונה מעכבת בפסוק 'פותח את ידך ומשביע לכל רצון', שזהו הפסוק המרכזי כיון שמזכירין בו תמצית השגחת ה' בבריאה. וכן בסיום ברכת ישתבח אומרים 'בורא כל הנשמות רבון כל המעשים'. ולכן זמנה בכל יום, שמחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית.

אולם ההלל שבמועדים מיוחד בכך, שאנו מהללים בו את ה' על ההנהגה המיוחדת שהקב"ה נוהג עם עמו ישראל, והיא ההנהגה של ניסים ונפלאות למעלה מגדרי הטבע, והיינו מלכותו יתברך על ישראל. ולכן זמנו של הלל זה הוא רק במועדים, שהם הזמנים שאנו חוגגים בהם את היותנו עם ה'. כי כללות תוכן החגים הוא על 'אתה בחרתנו מכל העמים', וכן בימי החנוכה שבשביל הניסים שאירעו בו נקבעו הימים להלל ולהודאה, ואז יאות לומר

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְגו'

היתה נסיגה לאחור של המים. ולכן בקריעת ים סוף נקרא שהוא נָס לצדדים, אולם בירדן שאינו אלא נהר, שטבע הנהר לזרום מצד אחד ולרדת לצד האחר, הרי הפיכת הנהר לחרבה מתקיימת בכך שמי הנהר מפסיקים ורימתם, כדבר הכתוב ביהושע: 'ויעמדו המים היורדים מלמעלה וגו' (ג, יז), דהיינו שהמים היורדים מלמעלה פסקו מללכת, וכאילו נסוב לאחור. משא"כ בים שהמים באים מכל הצדדים, שם יאות הביטוי וינוס.

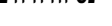
מִלְפָּנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ מִלְפָּנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב

הכתוב מודיש כי הנהגה מופלאה זו, רבת הניסים והנפלאות, שורשה מצד היותו יתברך אלוה-יעקב. היינו שהקב"ה מופיע כ'אלוקי ישראל', ובשביל ישראל לתחדשה הנהגה מיוחדת זו, לחולל עבורם שינוי מערכי וסדרי הטבע. וכך מצינו שהשיב הקב"ה למשה רבינו שאמר 'במה יודוע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה' (שמות לג, יז), אמר לו ה': 'נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים' וגו' (שם לד, י).

הַהֲפָכִי הַחֲצוֹר אֲגַם מַיִם

זוהי תשובת הים על השאלה 'מה לך הים כי תנוס...!', ובא כמשיב: 'מלפני אדון... ההופכי הצור אגם מים'. והכוונה למים שיצאו מן הצור להיות ישראל ברפידים (פרשת בשלח). ומהכתוב משמע כי נס הפיכת הצור למים כאילו 'גרמה' לים לנוס מפני בני ישראל, כענין סיבה ומסובב. והדבר פלאי, מדוע נס זה חשוב יותר לעומת נס ים סוף שאינה אלא 'תוצאה' ממה שראתה במים שיצאו מהצור. וביתר תמוה, שהרי נס זה היה באמת אחר קריעת ים סוף.

ונראה ביאור תשובת הים, שהיה מוכרח לנוס מפני האדון אלוקי יעקב, שאם היה ממשיך לעמוד בדרכו יכול האדון ב"ה לבטלו לגמרי ולהפכו ליבשה, כשם שמצינו בהמשך מסע המדבר שהקב"ה הפך את הצור למים. ורק בזכות שינוי הטבע שעשו הים והירדן, לא נתבטל קיומם וחזרו אח"כ לאיתנם.

הַהֲפָכִי הַחֲצוֹר אֲגַם מַיִם חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנו מַיִם

החלמיש קשה מן הצור, ואם כן נקט הכתוב להגדיל את הנס בדרך לא זו אף זו. כיצא בזה גם לגבי המים שיצאו מן הסלע מזכיר ונוקט בדרך כזו; בתחילה הנס שיצא מן הצור 'אגם מים' עומדים ושקטים, וממשיך שהסלע הקשה יותר אף הפך 'למעינו מים' שהמים נובעים ומתרבים בו.

והטעם שכפל שתי פעמים נס הוצאת המים מן הצור ומן החלמיש, אפשר שהוא כנגד שתי הפעמים שזוכר בתורה נס זה. בפרשת בשלח - 'הכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם, ויעש כן משה לעיני זקני ישראל' (שמות יז, 1), ובפרשת חוקת - 'ויך את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים, ותשת העדה ובעירו' (במדבר כ, יא). הרי אותה צורת נס היתה פעמיים. ועל זה אמר 'ההופכי הצור אגם מים' - כנגד הנס שבפרשת בשלח, וכן 'חלמיש למעינו מים' - כנגד הנס שבפרשת חוקת.

והדברים מדויקים להפליא, כי בפרשת בשלח נזכר 'הכית

בין הניסים הגדולים שנעשו לישראל מאז היותם לעם, הם גם נסי הצלה והטבה לכלל ישראל, וכן נסי נקמה ועונש בשונאיהם ומשעבדיהם של ישראל. כך גם ביציאת מצרים וגם בקריעת ים סוף, הלא היה בזה גם גאולת ישראל והצלתם, וגם עונש ונקמה בפרעה ובמצרים. אכן בכל פרקי ההלל אין מזכירין את מפלת שונאינו ואויבינו, כי אם את צד הטובה שעשה ה' עמנו, שהצילנו ורוממנו על מרומי קרת.

ודבר זה אומר דרשני, כי בוודאי חלק ממשחת הגאולה היא על ראותנו את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, והרבה חלקים מגוף סיפור יציאת מצרים הלא עוסקים בזה בארוכה. אף שירת הים שאמרו ישראל על ים סוף, שעיקר תוכנו הוא שבח והלל לה', הרי כולל בתוכו הרבה דברים אודות מפלת מצרים. והנה כל זה נשמט ולא נזכר כלל בפרקי ההלל, ובמיוחד בפרקא דידן 'בצאת ישראל ממצרים' שמדבר גם על נס קריעת ים סוף עצמו, לא צוין מאומה מענין נסי ה' להעניש ולנקום במצרים. והלא דבר הוא.

ונראה בטעם הדבר, שהוא בבחינת מה שאמרו חז"ל 'אין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים' (מגילה י). ועוד שם: 'ביקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר הקדוש ברוך הוא מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה'. כלומר, אף שאנו שמחים בוודאי על מפלת הרשעים אולם בשעה שבאים לעסוק במצות ה'הלל' לא נהלל את ה' על דברים אלו, כי כשעוסקין בהליל על גדולת מעשי ה' ונפלאותיו ראוי לעסוק רק בחסדי המקום וטובותיו עם בראוי 'כי גבר עלינו חסדו', ולא על ענייני נקמה ומפלה באויבים.

הֵיטָה יְהוּדָה לְקַדְשׁוֹ וְגו'

בפרק השני 'בצאת ישראל ממצרים' ממשיך ההלל לעסוק בהנהגה הניסית המיוחדת שעושה הקב"ה עם ישראל. וכאן יבוא ההילול על השלב השני, כאשר נעשו לעם ביציאת מצרים. ומתוך פסוקי המזמור ידגיש את עלייתם של ישראל, שבצאתם ממצרים 'היתה יהודה לקדשו' וכן 'ישראל ממשלותיו'. ונראה ששתי מעלות נפלאות הללו הם כנגד שני העניינים שזכרו בפרשת מתן תורה: 'ממלכת כהנים' וכן 'גוי קדוש'. זהו אפוא תמצית הווייתו של עם ישראל, שהפכו להיות עם קדוש של ה' וממלכת כהני ה' בעולם כולו.

והנה לפום ריהטא היה נראה הפירוש, שבצאת ישראל ממצרים אז היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו, שעם ישראל נתהווה אז לעם ה'. אך נראה יותר דכל זה הוא הקדמה להים ראה וינוס', וכך יהא שיעור הדברים: 'בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לועז והיתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו' אז 'הים ראה וינוס הירדן יסוב לאחור'.

הַיָּם רָאָה וַיִּנּוֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאַחֹר

הכתוב מבדיל בלשונו בין ים סוף שנקט בו לשון ניסה, לבין הירדן שנקט בו לשון הסבה לאחור. והיינו משום שאף שבשניהם הפכו הים והנהר לחרבה, עדיין היה הבדל בצורת הנס ואופנו. קריעת ים סוף כשמו כן הוא, שהים נבקע לשניים, הקב"ה לקח את זה הים הגדול ורחב הידים, ובקעו לגזרים. ואילו במעבר הירדן

ואם תענישני, והלא כבוד שמים יתרבה רק אם נמשיך לחיות, שאז נוכל להודות ולהלל לך תמיד. וכן להלן במזמור ההלל בא ענין זה בכתוב: 'לא אמות כי אחיה ואספר מעשי י-ה'. [וכן הוא בכתובים נוספים, כמו: 'כי אין במוות זכרך, בשאלו מי יודה לך' (ו, 1). 'מה בצע בדמי ברדתי אל שחת, היודך עפר, היגיד אמיתך' (ל, 1). 'הלמתים תעשה פלא וגו' היסופר בקבר חסדך וגו' היודע בחושך פלאך' וגו' (פח, יא-יג)].

יסוד הדברים כבר אמר משה רבינו בתפילותיו לה', אחר חטא העגל התפלל ששמו יתברך לא יתחלל במגיפת העם: 'למה יאמרו מצרים לאמור ברעה הוציאם להרוג אותם בהרים' וגו' (שמות לב, יב). וכן בפרשת המרגלים אמר: 'המתה את העם הזה כאיש אחד, ואמרו הגויים אשר שמעו את שמעך לאמר, מבלתי יכולת ה' להביא את העם' וגו' (במדבר יד, טו-טז).

אלא שבתפילת משה דיבר על כך שעונש ה' בישראל עלול להביא חילול ה', אולם במזמורי דוד המלך הדגיש יותר, כי הרוחה וההצלה שייביא לנו יגרם לעבודת ה' וריבוי כבודו, כלומר שיהא בזה תוספת קידוש ה'. ודבר זה יופסד ח"ו על ידי העונש שאז לא נוכל לבוא אליו בהודאות ותשבחות. וכמשמעות זו כתב חזקיהו המלך במכתבו: 'כי לא שאלו תודך, מוות יהלך, לא ישברו יורדי בור אל אמיתך. חי חי הוא יודך כמוני היום' (ישעיה לח, יח-יט).

**מקרב לב נרגש נברך בברכת מזל טוב
את ידידנו תומכי מכוננו
לרגל השמחה השרויה במעונם
ה"ה**

ברכת מזל טוב לידידנו
הרב **יצחק שאטלנד** ב"ד **אפרים** שליט"א
לרגל הולדת הבן

הודעה חשובה ומשמחת לתורמי המכון
ניתן לקבל החזר מס
על תרומות למכון
בגובה של
עד 35% מערך התרומה
לפי סעיף 46

 בחסות לוצקין ביטוחים

בצור' לכן אמר כאן 'ההופכי הצור'. ואילו בפרשת חוקת נזכר 'הסלע' ולכן נקט 'חלמיש' שהוא חזק מן הצור. עוד מדויק יפה המשך הדברים, שבפרשת בשלח כתוב שיכה בצור ויצאו ממנו מים, לכן נקט 'ההופכי הצור' אגם מים, אמנם בפרשת חוקת כתוב שהכה את הסלע ויצאו מים רבים' לכן גם נקט 'חלמיש למעינו מים', היינו שיצאו מים רבים כמו מעיין.

* * *

ואלהינו בשמים כל אשר חפץ עשה

שאלת הגויים 'איה אלהיהם', הכוונה להתריס ולומר, איה אלוקיכם בשעת צרותיכם ומצוקותיכם. ומתכוונים לומר שחס ושלום אין יכולת ה' להציל את ישראל. והוא כדברי משה רבינו אחר חטא המרגלים, שאמר להקב"ה 'ואמרו הגויים אשר שמעו את שמעך לאמר, מבלתי יכולת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם' (במדבר יד, טו-טז).

אמנם התשובה שלנו כלפי שאלת הגויים היא כהמשך הכתוב: 'ואלוקינו בשמים כל אשר חפץ עשה', כלומר באמת הקב"ה כל יכול, ומה שיחפץ יעשה. ואותו לשון נאמר גם בתהלים פרק קלח: 'כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ בימים וכל תהומות, מעלה נשיאים מקצה הארץ, ברקים למטר עשה מוצא רוח מאוצרותיו' (שם ו-ז). הרי שנקט לשון זה בבואו לומר כמה גדולים מעשי ה', והאיך אנו רואים בעליל איך שהוא כל יכול, וכל גרמי השמים והארץ מונהגים ונעשים על ידו, וכל זה תשובה ניצחת כנגד טענת הגויים שאומרים 'איה אלוהיהם' 'מבלתי יכולת ה'". הנה כי כן, השי"ת כל יכול הוא.

עם ישראל יודעים בבירור, שכל מה שנעשה הכל הוא מאת ה', וכל מה שעושה הוא בחשבון מדוקדק והכל נעשה במשפט ובצדק, וגם אם לא כל הדברים הנעשים מובנים לנו, אך זאת אנו יודעים 'ואלוקינו בשמים כל אשר חפץ עשה' - גם אם הנהגתו אינה מובנת לכל, הרי הוא עושה בנו כרצונו.

וכעין זה מצינו בברכת המעריב ערבים, שאומרים 'ומסדר את הכוכבים ברקיע כרצונו', על אף שכל מה שהוא עושה ברצונו עושה, אך ביחס לסידור הכוכבים שבשמים שבהתבוננות של אדם כמונו, אינו מסוגל להבין מהו הסדר והמשמעות בכוכבי השמים המרובים, ולכן יבוא לזה הביטוי שמסדר את הכוכבים 'כרצונו' גם אם אינו מובן לנו.

* * *

לא יתמים יהללנו-ה וגו'

ככמה מזמורי ספר תהלים, פנה דוד המלך ע"ה בנועם שיחו אל ה' כבן המתחטא אל אביו ואומר לו, מה בצע לפניך אם תמיתני

המעוניינים לתרום את הוצאות הגיליון לזיכוי הרבים,
נא לפנות ל- 054-8422488 או למייל mechonbenmelech@gmail.com

למנצח על השמינית

בשורה לבני בינה, הקובעים ימי שמונה,
על הופעת הכרך השמיני "על התורה"
מתורותיו ואוצרותיו של רבינו בעל ה'בן מלך' זצוק"ל

בן מלך במדבר א' על פרשיות: במדבר - שלח

מלא וגדוש בהגיוני תורתו ומחשבתו - מערכות נפלאות ויסודות אמת
בפרשיות יסודיות אלו של בניין עם ישראל לשבטיו ולמקהלותיו
עבודת המקדש ועבודת החיים באמונה וביטחון
ביאורי פסוקים לצד מאמרים על הפרשיות

בשורה מרנינה לשוחרי תורה ודעת, לשוחרי תורת הבן מלך, לבני קהל
תלמידי בן מלך, לשותפי יצירת סדרת ספרי בן מלך

אתם שותפים - ואנחנו ממשיכים

הספר יחולק לכל השותפים חנם,
וימכר לכל המעוניין
במסיבת החג המרכזית בהיכל המרכזי
בליל שישי נר שישי דחנוכה הבעל"ט

בהלל ובהודאה לשמו הגדול
הנהלת המכון

**'בן מלך' - להבין ולהשכיל לשמוע
ללמוד וללמד לשמור ולעשות**
כמו כן ניתן להצטרף לקבלת עלון "אוצרות בן מלך" שיוצא לאור מידי שבוע
בכתובת המייל: mechonbenmelech@gmail.com